

Netwerk Oorlogsbronnen: van thematische aggregator naar thematisch netwerk

Tessa Free ■

Wie op zoek gaat naar bijvoorbeeld beeldmateriaal van de inundatie van het Zeeuwse eiland Walcheren tijdens de Tweede Wereldoorlog, zal snel bij lokale instellingen aankloppen. Inderdaad, de Bibliotheek van Zeeland heeft prachtige foto's. Evenals het Zeeuws archief en het gemeentearchief Schouwen-Duiveland. Maar wie had gedacht dat er minimaal 33 instellingen in Nederland zijn die bronnen over Walcheren in WO2 beheren?

a

Want ook aan de andere kant van het land, bij het Fries Verzetsmuseum, zijn indrukwekkende beelden te vinden. En bij het Nederlands Instituut voor Militaire Historie in Den Haag, het Stadsarchief Rotterdam, het Erfgoedcluster Weert, in de collectie van de Atlas Van Stolk, bij het NIOD in Amsterdam en nog tientallen andere plekken. Zonder de bundeling van de individuele collecties in één zoekmachine had u deze foto's wellicht niet gevonden. Dit verhaal gaat dus niet over een individueel Zeeuws archief, maar over het bieden van de mogelijkheid om gebeurtenissen, zoals de inundatie van Walcheren in oktober 1944, vanuit een veelvoud aan bronnen en contextinformatie te reconstrueren. Het web biedt daar een prachtige omgeving voor. Het is een podium voor een wereldwijd publiek, waar erfgoedcollecties vrij uitgewisseld en verrijkt kunnen worden met domeinspecifieke metadata.

Web of data

We hoeven de techniek niet uit te vinden. Het Netwerk Oorlogsbronnen (NOB) maakt ten volste gebruik van de bestaande mogelijkheden van het semantisch web. Dit is een uitbreiding van het huidige internet waarin informatie betekenisvol wordt gemaakt, zodat machines data veel beter begrijpen, verwerken en verbinden. Het internet verandert zo van een 'web of documents' naar een 'web of data'. Het concept van het semantisch web is in 2001 gepresenteerd door Tim Berners-Lee, de grondlegger van het World Wide Web, James Hendler en Ora Lassila. Open data is een van de voorwaarden voor het hergebruiken en verbinden van informatie. Sinds de zomer van 2016 werkt het Netwerk Oorlogsbronnen binnen een linked data-omgeving aan een 'verbeterde digitale toegang tot de collectie WO2-Nederland'. We sluiten daarbij aan bij de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed en werken samen met het

Achtergrond

Het Netwerk Oorlogsbronnen wordt gefaciliteerd door het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies en gefinancierd door het Ministerie van VWS, Vfonds en VSBfonds.

Netwerk Digitaal Erfgoed. Het programmteam van NOB, bestaande uit vijf vaste medewerkers, heeft met een grote groep deelnemers, projectpartners, ondersteuners en bovenal enthousiastelingen uit het veld in twee jaar veel vooruitgang geboekt.

Netwerk van kennis en kennissen

Het Netwerk Oorlogsbronnen gaat niet alleen over techniek. Het is bovenal een community van mensen en organisaties. Met gezamenlijke diensten stellen ze de eindgebruiker in staat om dieper in de WO2-bronnen te graven en bouwstenen te vinden voor hun eigen verhalen. Het netwerk bestaat inmiddels uit een consortium van 73 deelnemers. Van regionale archieven tot nationale musea, bibliotheken, herinneringscentra en stichtingen. Daarnaast zijn tientallen specialistische organisaties betrokken bij projecten van het Netwerk Oorlogsbronnen.

Betekenisvolle informatie

Om de kloof tussen de WO2-collecties van erfgoed en herinneringsorganisaties en de eindgebruiker te overbruggen, is de

De website WO2GLD.nl is zichtbaar een zusje van Oorlogsbronnen.nl.

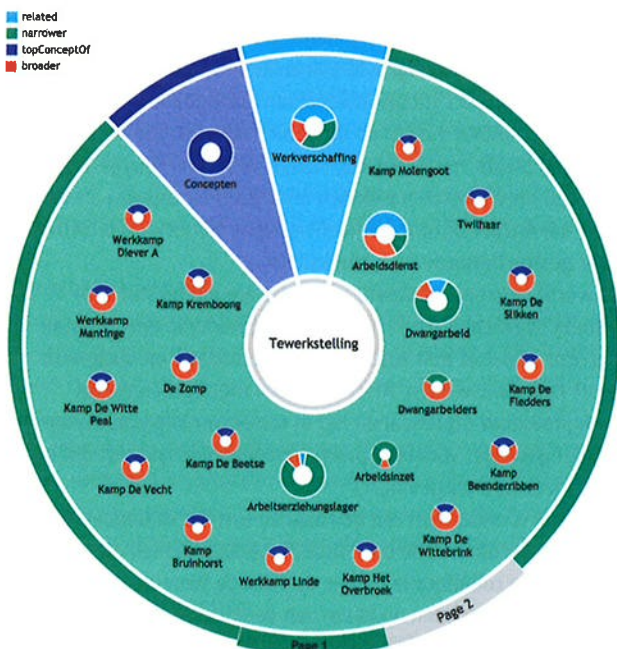
De knowledge-graph op Oorlogsbronnen.nl. Gevisualiseerde thesaurusconcepten.

corebusiness van het Netwerk Oorlogsbronnen niet alleen het 'harvesten' van relevante data, maar ook het verrijken ervan met bestaande referentiedata. We zijn van thematische aggregator naar een thematisch netwerk gegroeid. Voorheen waren in Oorlogsbronnen.nl collecties als losse containers naast elkaar te doorzoeken. De afgelopen jaren hebben we gezocht naar manieren om uit die collecties informatiesoorten te definiëren en deze aan elkaar te verbinden. Op deze manier creëren we een toegang tot wie, wat, waar en wanneer. Door het betekenisvol verbinden van de individuele collecties worden gebruikers beter verwezen naar de bronnen waar ze naar op zoek zijn. Met de ingebruikname van dit concept voor het intellectueel beheer van collecties is een volautomatische manier gevonden binnen een linked data-omgeving. Op dit moment zijn meer dan tien miljoen foto's, archiefbeschrijvingen, krantenartikelen, objecten, boeken, kunstwerken, monumenten, dagboeken, video's en meer uit de Tweede Wereldoorlog in Nederland opgenomen in Oorlogsbronnen.nl.

WO2-thesaurus

Een spil in de verrijking van collectiedata is de WO2-thesaurus. Deze hiërarchisch opgebouwde termenlijst bestaat inmiddels uit een overzicht van WO2-onderwerpen, gebeurtenissen tijdens

de Tweede Wereldoorlog, kampen en organisaties. Termen in geharveste bronbeschrijvingen worden geautomatiseerd gelinkt aan de URI's van thesaurusconcepten en geografische verwijzingen in WikiData. Deze zijn open beschikbaar voor iedereen die eveneens naar de thesaurusconcepten wil verwijzen. Deze vorm van standaardisatie, de verrijking van bronbeschrijvingen met persistente verwijzingen naar trefwoorden en locaties, geven we graag terug aan de collectiebeheerder. Daarom heeft het Netwerk Oorlogsbronnen een open data-register gelanceerd. Hier kunnen organisaties verrijkte metadata van hun collecties downloaden en vervolgens implementeren in hun eigen beheersysteem. Voor Oorlogsbronnen.nl werkt de WO2-thesaurus als een hulp om door grote hoeveelheden data te zoeken. Het probleem met spellingsvarianten wordt bijvoorbeeld opgelost en het biedt de mogelijkheid contextinformatie mee te geven in de vorm van een 'knowledge graph'. Denk daarbij ook aan het informatieblokje dat op Google verschijnt. Op Oorlogsbronnen.nl staat hier onder meer uitgelegd wat onder de gezochte term wordt verstaan en welke gerelateerde onderwerpen eveneens het bekijken waard zijn. De thesaurus als lijm tussen alle van oorsprong individuele collecties heeft nog een mooi doel. Het zorgt ervoor dat we toegangen op het grote geheel kunnen bieden, om vanuit een bepaald perspectief door de bronnen te browsen. Zo is er een toegang op de bronnen op WO2-thema's (ga naar www.oorlogsbronnen.nl/thema) en zijn alle kampen uit de Tweede Wereldoorlog op de kaart gezet (ga naar www.oorlogsbronnen.nl/kampen).

Een visualisatie van het concept 'tewerkstelling' in de WO2-thesaurus.

Gestandaardiseerde locaties

Dezelfde soort standaardisatie passen we toe bij locaties. Op het moment dat je honderden collecties verbindt is een persistente koppeling naar gestandaardiseerde informatie nodig. In dit geval door het gebruik van de URI's in Wikidata, Geonames en de Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG).

Gebeurtenissen

Een transport, een bombardement, een arrestatie of fusillade maar ook 'de bevrijding' en zelfs 'de Tweede Wereldoorlog'. Klein en groot, het zijn allemaal gebeurtenissen binnen een thema. Deze 'events' zijn logische gehelen die bestaan uit één of meer activiteiten, die plaatsvinden in één of meerdere geografische locaties, met een begin- en einddatum en één of meer gerelateerde personen. Door data te koppelen aan de hand van gebeurtenissen en de relatie tussen de verschillende informatiestromen te definiëren, wordt het mogelijk individuele bronnen te

>>

Zoeken door CABR-dossiers (bron: fototilbum 'Centraal Archiefdepot Justitie', Nationaal Archief).

>> contextualiseren. Samen met het Netwerk Digitaal Erfgoed voert het Netwerk Oorlogsbronnen een project uit waarbij deze theorie in de praktijk wordt gebracht.

Oorlogslevens

Er zijn tientallen erfgoed- en herinneringsorganisaties in Nederland en over de grens die namenindexen, originele kamparchieven en andere persoonsinformatie uit de periode 1940-1945 beheren. Deze individuele bronnen vormen puzzelstukjes van grotere levensverhalen. Dezelfde mensen komen in veel gevallen in meerdere bronnen voor. Het Netwerk Oorlogsbronnen werkt aan een techniek binnen het project Personenportal WO2, waarbij de data van dertien projectpartners geautomatiseerd met elkaar gekoppeld kunnen worden. Net als bij de collectieportal werken we hierin samen met Spinque.

Uit de op dit moment 600.000 toegevoegde namenrecords van overleden personen zijn na matching circa 300.000 individuen te onderscheiden. Wat het oplevert is de weergave van gebeurtenissen in iemands leven tijdens de Tweede Wereldoorlog, gereconstrueerd uit verschillende bronnen.

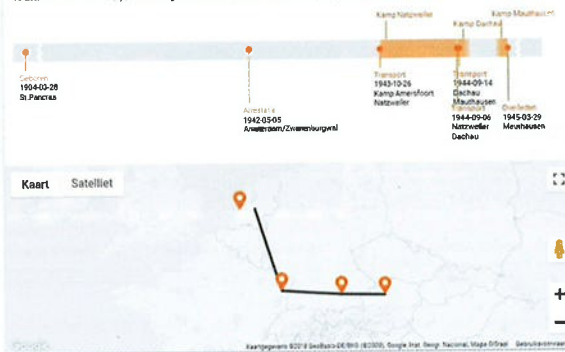

Een collage van foto's van Menno Huizinga, in het publieke domein gepubliceerd in het WO2 Open Data Depot.

Cornelis Gootjes

Veekoopman, Verzetsherdenkingskruis (Dpl Skd) Kruis van Verdienste (KB 05052-61 of 110951-21P) Na terugkeer uit krijgsgevangenschap wapens gezocht en opgelokt. Jodenhulp. Onderjufferhulp. Organiseerde als P.C. een afdeling van de O.D. 2e O.D. proces: NH-gevangene. Bron: Ereljst, BRIOF, Mevr. M.Gootjes-vd Oord (wedJvWv.EL-7873), Gedenboek Verzetsherdenkingskruis, OGS Website, "De geschiedenis van de Ordedienst" van J.W.M.Schulten p.113, OGS Website, "Mauthausen een gedenboek" van H.E.Dominicus p.59 en "In Memoriam 314 verzetslieden van den O.D." p.42 in 1925 gehoord met Mw Maartje van der Oord. R.V.V. inschrijfnummer 2044

Het leven van Cornelis Gootjes tijdens de Tweede Wereldoorlog, gereconstrueerd binnen de Personenportal WO2.

Met hulp van het Mondriaan Fonds ontwikkelden we een interface voor de dienst die inmiddels is omgedoopt tot 'Oorlogslevens'. Eind 2018 nemen projectpartners de dienst in gebruik en daarmee zullen ze veel beter en sneller vragen over personen in de Tweede Wereldoorlog kunnen beantwoorden. Het streven is om, zodra de privacywetgeving het toelaat, Oorlogslevens.nl openbaar beschikbaar te maken en tevens te integreren in Oorlogsbronnen.nl.

Gelderse Oorlogsbronnen

De eerste regionale spin-off van het landelijke Netwerk Oorlogsbronnen is een feit. Het Gelderse WO2GLD.nl is nu nog een plek waar het provinciale netwerk wordt geïnformeerd over ontwikkelingen binnen WO2GLD, maar het platform wordt binnenkort uitgebreid met onderzoeksresultaten en oorlogsbronnen. Rondom zo'n 800 locaties in de provincie die gerelateerd zijn aan verzetsacties, Duitse bezetting, collaboratie en bevrijding wordt een toegang op het bestaande bronnenaanbod van het landelijke Netwerk Oorlogsbronnen geboden. Hiertoe is deze achterkant van NOB uitgebreid met een flink aantal Gelderse collecties en het netwerk met tientallen gelieerde deelnemers.

Geautomatiseerde digitale ontsluiting

Het Netwerk Oorlogsbronnen heeft grote interesse in technologie die de toegankelijkheid van archiefmateriaal vergroot. Binnen het project Tribunaalarchieven als Digitale Onderzoeksfaciliteit (TRIADO) vinden op dit gebied interessante ontwikkelingen plaats. Partners NOB, Nationaal Archief, Huygens ING en NIOD ontwikkelen methoden om hybride archieven als het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR) om te zetten naar gestructureerde onderzoeksdata.

Zo wordt geëxperimenteerd met software die tekstuele of visuele overeenkomsten tussen gedigitaliseerde documenten herkent, zodat er een automatische classificatie op documentsoort kan plaatsvinden. Hiervoor wordt met dertien meter gedigitaliseerd materiaal uit het in totaal vier kilometer lange archief gewerkt. Vanwege privacygevoeligheid gebeurt dat in een beveiligde omgeving.

Het CABR is onderdeel van de collectie van het Nationaal Archief en bevat documentatie over circa 300.000 personen die verdacht werden van collaboratie tijdens de Tweede Wereldoorlog. De dossiers zijn ontsloten op naam van verdachten, maar bevatten ook een schat aan informatie over slachtoffers, gebeurtenissen en getuigen. Eind 2018 gaat de laatste fase van het project in.

De online Kaart van Verzet.

Dan wordt onderzocht of de verrijkte data ook daadwerkelijk nieuwe kennis zal opleveren.

WO2 Open Data Depot

Van schrijvende beelden van de Hongerwinter in Den Haag tot de leren jas die de Joodse verzetsman Eleazar Blei Weissmann droeg tijdens zijn executie in Rotterdam. Deze en zo'n 1600 andere foto's en objecten uit de Tweede Wereldoorlog zijn door het Netwerk Oorlogsbronnen verzameld, 'gecleared' en online gepubliceerd in het WO2 Open Data Depot. De open oorlogsbronnen zijn vrij te gebruiken, bijvoorbeeld in een tentoonstelling, op een website, in een lespakket of nieuwsbrief. Door onder andere publicatie op Wikimedia Commons stimuleren we het hergebruik van deze open oorlogsbronnen.

Content door crowdsourcing

Het inzetten van gemotiveerde en betrokken vrijwilligers bij het ontsluiten van archieven is op zichzelf niet nieuw. Binnen de herinneringssector en met materiaal uit de Tweede Wereldoorlog is dit echter nog vrij onontgonnen terrein. Helemaal als het gaat om beperkt openbaar materiaal, zoals de basisadministratie van Kamp Vught. Vorig jaar hebben 170 vrijwilligers in drie maanden 15.000 kaartjes dubbel overgetikt. Het Netwerk Oorlogsbronnen is voornemens meer soortgelijke WO2-archieven samen met vrijwilligers om te zetten naar gestructureerde data.

Content via Metamorfoze

Het Netwerk Oorlogsbronnen is geen digitaliseringsprogramma. Wij beginnen waar de collectiebeherende instelling ophoudt: we maken reeds digitaal beschikbare bronnen of bronbeschrijvingen beter vindbaar. Maar we bieden wel een helpende hand. Zo is op initiatief van NOB een gezamenlijke aanvraag van het Verzetsmuseum Amsterdam, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis, Regionaal Archief Nijmegen en Bevrijdingsmuseum Zeeland bij Metamorfoze ingediend en inmiddels gehonoreerd. Zo'n 34 meter (260.000 pagina's) over onder meer de CPN, het verzet en Nijmegen en Zeeland in WO2 wordt geconserveerd, gedigitaliseerd en online beschikbaar gemaakt.

Kaart van Verzet

Begin 2018 heeft het Netwerk Oorlogsbronnen, in het kader van het Jaar van Verzet, de Kaart van Verzet gelanceerd. Op de online kaart zijn ruim dertig verzetsdaden verspreid over het land en van verschillende aard geselecteerd. Van illegaal koerieren tot het regelen van onderduikadressen, het plegen van gewapende overvallen en het vervalsen van persoonsbewijzen. Elke gebeurtenis verwijst naar betrokken personen en biedt de mogelijkheid tot verdere verdieping via gekoppelde oorlogsbronnen.

Verweerde websites

Bijna iedere organisatie heeft of kent ze wel: verweerde websites. Vredige rustplaatsen van waardevolle informatie die lange tijd

Van ArchievenWO2.nl naar Oorlogsbronnen.nl.

niet zijn bijgewerkt en vaak technische mankementen vertonen. De nationale portals ArchievenWO2.nl, GetuigenVerhalen.nl en Oorloginblik.nl waren Erfgoed van de Oorlog-projecten en zijn ook ingehaald door de tijd. Het Netwerk Oorlogsbronnen neemt de sterk verouderde applicaties op, zodat ze weer mee kunnen in de nieuwe ontwikkelingen. De archiefbeschrijvingen van ArchievenWO2.nl zijn reeds opgenomen in de collectieportal Oorlogsbronnen.nl. De archiefbeschrijvingen staan nu in context van miljoenen andere WO2-bronnen.

Toekomst Netwerk Oorlogsbronnen

De komende jaren breiden we ons netwerk van betrokken mensen en organisaties uit. Ook zetten we in op het vergroten van ons 'neurale netwerk' – een omgeving waarin geautomatiseerd verbindingen gemaakt worden – met meer collectiedata (ook uit het buitenland) en slimmere koppelingen. Zo wordt Oorlogsbronnen.nl het startpunt voor iedereen die op zoek is naar bijvoorbeeld familiegeschiedenis uit de Tweede Wereldoorlog, gebeurtenissen in zijn of haar woonplaats in die periode en informatie over specifieke WO2-onderwerpen. Maar ook onderzoekers kunnen met gestructureerde data aan de slag. In de toekomst zullen we dus niet alleen foto's van Walcheren in WO2 uit een dertigtal verschillende collecties vinden, maar kunnen we meteen veel dieper in het onderwerp duiken. Wat is inundatie? Wie voerden die uit, hoe, waar en waarom? Vielen er slachtoffers en zo ja, wie waren dat? Uit welke bronnen is deze informatie afkomstig?

Het Netwerk Oorlogsbronnen is innovatief, enthousiast en maakt grote sprongen in de toepassing van Linked Open Data-technieken in de erfgoedsector. Doe mee en zet ook in op het open beschikbaar stellen van collectiedata in computerleesbare formaten en standaarden! Zo brengen we samen de niche WO2 in het digitale domein voor het voetlicht. ■

Tessa Free ■ communicatieadviseur van het Netwerk Oorlogsbronnen.

Meer informatie

- Collectieportal Oorlogsbronnen: www.oorlogsbronnen.nl/zoeken
  - Personenportal WO2: www.oorlogsbronnen.nl/personenportal-wo2
  - Deelnemers Netwerk Oorlogsbronnen: bit.ly/deelnemersNOB
  - WO2-thesaurus: data.niod.nl/WO2_Thesaurus
  - CKAN Open Data register: www.oorlogsbronnen.nl/open-data
  - WO2 Open Data Depot: commons.wikimedia.org/wiki/Category:Media_from_Netwerk_Oorlogsbronnen
  - Kaart van Verzet: www.jaarvanverzet.nl/kaart-van-verzet
  - TRIADO: www.oorlogsbronnen.nl/tribunaalarchieven-als-digitale-onderzoeksfaciliteit
  - Gelderse Oorlogsbronnen: www.WO2GLD.nl
- Vragen of meedoen? Mail naar info@oorlogsbronnen.nl